

rijksuniversiteit
groningen

faculteit gedrags- en
maatschappijwetenschappen

sociologie

Prevalentie van huiselijk geweld in een online huishoudpanel versus een aselechte personensteekproef:

Een vergelijking tussen LISS en CBS

Opdrachtgever:

Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Uitgevoerd door:

Chris A. Lauret, René Veenstra, & Marijtje A.J. van Duijn

© 2018; Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum. Auteursrechten voorbehouden. Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, digitale verwerking of anderszins, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het WODC.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	6
1.1	Doel van dit rapport	6
1.2	Achtergrond van vergeleken data	6
1.2.1	LISS panel.....	6
1.2.2	CBS-data	7
2	Methodologische problemen en verschillen.....	8
2.1	Uitdagingen rondom representativiteit	8
2.2	Eigenschappen en invulgedrag van panelleden	9
2.3	Methodologische verschillen in survey design.....	10
3	(non)Respons data tussen LISS en CBS vergeleken	12
3.1	Non-respons analyse	12
3.1.1	Aselecte steekproef CBS.....	12
3.1.2	LISS panel.....	14
3.2	Verschillen in datasets.....	15
4	Vergelijkbaar maken van data.....	17
4.1	Clustering binnen huishoudens in LISS.....	17
4.2	Methode.....	19
4.3	Vergelijking van matchinggroepen.....	19
5	Verschillen in prevalentie van huiselijk geweld	22
5.1	Gewogen verschillen in prevalentie tussen gematchte groepen.....	22
5.1.1	Verschillen in slachtofferschap.....	22
5.1.2	Verschillen in daderschap.....	24
5.2	Ongewogen verschillen in prevalentie tussen ongematchte groepen.....	24
5.2.1	Verschillen in slachtofferschap.....	24
5.2.2	Verschillen in daderschap.....	26
6	Aanvullende analyses binnen LISS- en CBS-data	27
6.1	Analyse van LISS-data met en zonder clustering.....	27
6.2	Analyse van meetmethodeverschillen binnen CBS.....	28
6.3	Analyse van cases met ontbrekende waarden.....	30
7	Conclusie en discussie	32
	Literatuur.....	34
	Bijlage 1: Samenstelling begeleidingscommissie	36
	Bijlage 2: Analyse van online (CAWI) versus op papier (CAPI)	37

SAMENVATTING

Dit is een deelrapport van het overkoepelende onderzoek naar de prevalentie van huiselijk geweld. Het doel van het overkoepelende onderzoek is om op gendersensitieve wijze de aard en omvang van het slachtoffer- en plegerschap van huiselijk geweld in Nederland te schatten op basis van zelfrapportage onderzoek onder de Nederlandssprekende bevolking (18+). Dit deelrapport is een vergelijking van data die zijn verzameld onder enerzijds het LISS (Longitudinal Internet Studies for the Social sciences) online panel van CentERdata en anderzijds een aselechte bevolkingssteekproef uitgevoerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Het WODC heeft voor dit rapport de volgende vraag geformuleerd:

In hoeverre wijkt de aard en omvang van huiselijk geweld zoals gemeten in het LISS panel af van de aard en omvang van huiselijk geweld zoals gemeten onder een aselechte steekproef uit de Nederlandse bevolking waarbij geen sprake is van enkel mensen die regelmatig deelnemen aan onderzoek via een panel? Hoe kunnen eventuele verschillen worden verklaard?

Het doel van dit rapport is om de gegevens over huiselijk geweld op basis van het LISS panel en de CBS steekproef te vergelijken. Hierbij gaat het om verschillen in aard en omvang van huiselijk geweld en eventuele verklaringen voor de gevonden verschillen. Dit rapport dient tot een advies te komen voor toekomstige metingen van huiselijk geweld.

In dit rapport zijn de schatters van de aard en omvang van huiselijk geweld op basis van de LISS- en CBS-respondenten met elkaar vergeleken. De twee steekproeven verschillen statistisch van elkaar in slachtofferschap alsmede daderschap van huiselijk geweld. Uit de gematchte vergelijking (de groepen 3 en 4 in hoofdstuk 4) kan worden opgemaakt dat de respondenten van het LISS panel vaker aangeven dat ze slachtoffer of dader zijn geweest van huiselijk geweld in de afgelopen vijf jaar. Het gaat hierbij vooral om lichamelijk geweld. Deze verschillen kunnen niet komen door verschillen in samenstelling tussen LISS en CBS, aangezien met die verschillen rekening is gehouden door te matchen. De hogere score van LISS panelleden is in lijn met de verwachting dat conditionering door langdurige deelname aan een panel ertoe leidt dat panelleden eerlijker antwoorden dan respondenten uit een verse CBS-steekproef.

De vergelijking tussen de groepen uit LISS en CBS die niet gematcht konden worden (de groepen 1 en 2 in hoofdstuk 4), bevestigt de hogere prevalentie bij LISS als het gaat om slachtofferschap van huiselijk geweld. Deze vergelijking geeft verder geen inzicht in de verschillen tussen de twee datasets door selectie, bijvoorbeeld door verschillen in non-respons. Geen van beide surveydesigns bleek

overigens alle groepen voldoende te bereiken om een perfecte afspiegeling van de populatie te verkrijgen. Met name jongeren bleken moeilijk te rekruteren voor het beantwoorden van de vragenlijsten. Dit is problematisch, aangezien de uitkomsten laten zien dat naarmate respondenten jonger zijn ze vaker te maken hebben met huiselijk geweld.

De toegepaste correcties en wegingen (dat wil zeggen gewichten bij de matching) zijn gebaseerd op een aantal mogelijke verklaringen om het initiële (ongecorrigeerde) significante verschil tussen de datasets te verklaren. Zo verschillen de datasets in hun steekproefontwerp en zijn er andere designkeuzes gemaakt. Hoewel beide surveys gebaseerd zijn op kanssteekproeven, zijn de eenheden van selectie niet dezelfde. Het CBS heeft een personensteekproef gebruikt; het LISS panel is een steekproef van huishoudens. Aangezien in dit onderzoek de persoon als eenheid van analyse centraal staat, is uit de LISS-dataset één persoon per huishouden geselecteerd om zodoende dit verschil tussen de datasets te corrigeren. Opgemerkt dient te worden dat door deze handeling er relatief veel personen met een eenpersoonshuishouden in de ongeclusterde LISS-data zitten. Deze correctie vergroot daarmee de verschillen in steekproefsamenstelling van de twee datasets. Ook is er een trend te zien dat de prevalentie van huiselijk geweld hoger is in het LISS-bestand zonder clustering (7,1%) dan in de vanwege clustering verwijderde cases (5,8%). Wanneer de vergelijking tussen LISS en CBS over de alle cases was gegaan, dan waren de verschillen tussen LISS en CBS in prevalentie dus *iets kleiner* geweest.

Verder verschilt de wijze van dataverzameling tussen de LISS- en CBS-onderzoeken. Het CBS heeft gebruik gemaakt van een sequentieel mixed mode design, namelijk aanvankelijk werven via een online vragenlijst (CAWI) en vervolgens ook een papieren vragenlijst (CAPI) aanbieden. Het LISS panel kon alleen reageren via een online vragenlijst. Om na te gaan of dit verschil in meetmethode het verschil in de gemeten prevalentie kan verklaren is binnen de CBS-data een vergelijking gemaakt tussen de respondenten die online hebben gereageerd en de respondenten die op papier hebben gereageerd. Uit deze vergelijking komen voor slachtofferschap geen significantie verschillen naar voren. Wat daderschap betreft blijkt er een significant verschil te zijn; de groep die via papieren vragenlijsten heeft geantwoord laat een hogere prevalentie zien. Wanneer de vergelijking tussen LISS en CBS alleen over de online vragenlijsten was gegaan, dan waren de verschillen tussen LISS en CBS in prevalentie dus *groter* geweest.

Uiteindelijk blijkt dat beide datasets waardevol zijn voor onderzoek naar huiselijk geweld. Doordat het LISS panel meer mensen uit een huishouden bevat, biedt het mogelijkheden om slachtoffer-dader relaties nader te onderzoeken. Het gebruik van het LISS panel geeft ook de mogelijkheid tot het koppelen van de informatie over huiselijk geweld aan een rijk scala aan andere

vragenlijstgegevens die eerder binnen het panel zijn verzameld. Voor nadere analyse van oorzaken en gevolgen van huiselijk geweld zou het LISS panel zich dus uitstekend kunnen lenen. Ook geldt dat de schatting op basis van het LISS panel iets dichterbij de werkelijke prevalentie van huiselijk geweld in de Nederlandse bevolking ligt. Vanwege onderdekking, non-respons en het taboe op huiselijk geweld, zullen de prevalentiecijfers op basis van de CBS-data, en net zo goed het LISS panel, immers een onderschatting zijn van de werkelijke cijfers.

Toch wordt aangeraden om het inhoudelijke onderzoek te baseren op CBS-data. Ten eerste zouden personen en niet-huishoudens de eenheid in het steekproefontwerp moeten vormen. Ten tweede is er bij het CBS een weegfactor meegeleverd die onderzoekers in staat stelt om de prevalentie (en de bijbehorende onzekerheidsmarges) te schatten voor de populatie. De CBS-steekproef biedt dus de beste mogelijkheden om naar de populatie te generaliseren.

1 INLEIDING

1.1 DOEL VAN DIT RAPPORT

Dit is een deelrapport van het overkoepelende onderzoek naar de prevalentie van huiselijk geweld. Het doel van het overkoepelende onderzoek is om op gendersensitieve wijze de aard en omvang van het slachtoffer- en plegerschap van huiselijk geweld in Nederland te schatten op basis van zelfrapportage onderzoek onder de Nederlandssprekende bevolking (18+). Dit deelrapport is een vergelijking van data die zijn verzameld onder enerzijds het LISS (Longitudinal Internet Studies for the Social sciences) online panel van CentERdata en anderzijds een aselecte bevolkingssteekproef uitgevoerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

Het WODC heeft voor dit deelrapport de volgende vraag geformuleerd:

In hoeverre wijkt de aard en omvang van huiselijk geweld zoals gemeten in het LISS panel af van de aard en omvang van huiselijk geweld zoals gemeten onder een aselecte steekproef uit de Nederlandse bevolking waarbij geen sprake is van enkel mensen die regelmatig deelnemen aan onderzoek via een panel? Hoe kunnen eventuele verschillen worden verklaard?

1.2 ACHTERGROND VAN VERGELEKEN DATA

Om de data van het LISS panel en het CBS goed te kunnen vergelijken, heeft het WODC dezelfde vragenlijst laten uitzetten onder zowel het LISS panel als een aselecte steekproef (CBS). Hieronder is kort uiteengezet hoe beide datasets tot stand zijn gekomen.

1.2.1 LISS panel

Het LISS panel is een probability-based (geen zelfselectie) panel van ruim 4.200 huishoudens in Nederland. Binnen elk huishouden wordt iedereen van zestien jaar en ouder gevraagd mee te doen. Elk panellid vult iedere maand vragenlijsten in via internet. De steekproef van adressen voor de werving is getrokken uit het populatieregister in samenwerking met het CBS. Daarbij is, indien een huishouden niet beschikt over een breedbandverbinding en/of computer, de benodigde apparatuur in bruikleen beschikbaar gesteld, om alsnog deel te kunnen nemen aan het panel (Scherpenzeel, 2009). In de maanden juni, juli en augustus 2017 zijn er 7.459 panelliden via email uitgenodigd om de vragenlijst over persoonlijke veiligheid in te vullen. Een maand na de eerste uitnodiging is naar de panelliden die nog niet hadden gereageerd een herinneringsmail gestuurd. Van de 7.459 panelliden

hebben uiteindelijk 5.876 gereageerd. Het invullen van de vragenlijst is in alle gevallen online gedaan. Hoewel het LISS panel ook leden jonger dan 18 jaar bevat, zijn er in het kader van dit onderzoek alleen panelleden uitgenodigd die meerderjarig waren op het moment van uitnodiging. Voor het invullen van de vragenlijst heeft elk panellid een vergoeding ontvangen van € 7,50 (Marchand, 2017).

1.2.2 CBS-data

Het CBS heeft een aselechte steekproef getrokken die bestaat uit personen van 18 jaar of ouder, die woonachtig zijn in Nederland en deel uitmaken van particuliere huishoudens. Om te voorkomen dat er personen werden getrokken die lid waren van het LISS panel (en dus twee keer dezelfde vragenlijst zouden krijgen) zijn personen uitgesloten wanneer ze woonachtig waren op een adres dat in het LISS panel voorkwam. In totaal zijn er in de maand juni 2017 naar 18.918 mensen brieven gestuurd met de uitnodiging om deel te nemen aan het onderzoek. Steekproefpersonen kregen het verzoek om via internet de vragenlijst in te vullen. Twee weken na aanschrijving is aan de personen die niet gereageerd hadden een rappelbrief verstuurd. Bij deze brief is een papieren vragenlijst toegevoegd, die ook kon worden gebruikt om deel te nemen aan het onderzoek. Drie weken na het eerste rappel is een tweede rappel verstuurd, ook bij deze zat weer een papieren vragenlijst. Anderhalve week na de tweede rappelbrief zijn personen zonder respons, telefonisch gevraagd om alsnog deel te nemen. Uiteindelijk hebben 6.835 mensen de vragenlijst ingevuld, waarvan 3.507 online en 3.328 middels de papieren vragenlijst (voor de volledige beschrijving: Boonstra e.a., 2017). Deze respondenten hebben hiervoor geen vergoeding gekregen.

2 METHODOLOGISCHE PROBLEMEN EN VERSCHILLEN

In dit hoofdstuk wordt uiteengezet welke methodologische problemen kunnen optreden bij het gebruik maken van online panels, hoe het LISS panel omgaat met deze problemen en wat voor verschillen in uitkomsten er door designkeuzen te verwachten zijn in vergelijking met de aselecte CBS-steekproef.

2.1 UITDAGINGEN RONDOM REPRESENTATIVITEIT

Het gebruik van zowel online panels (LISS) als verse steekproeven (CBS) gaat vaak gepaard met methodologische problemen. Eén van deze problemen is een ondervertegenwoordiging van bepaalde groepen waardoor de uitkomst van onderzoek niet zomaar geldt voor de doelpopulatie (Das, 2012; Leenheer & Scherpenzeel, 2013). Ondervertegenwoordiging is het gevolg van twee uitsluitingsmechanismen, namelijk onderdekking en non-respons. Onderdekking treedt op wanneer personen uit de doelpopulatie ontbreken in het steekproefkader. Non-respons van personen in de doelpopulatie houdt in dat mensen afzien van deelname. Dat afzien van deelname kan samenhangen met de keuze voor een bepaald surveydesign, zoals de keuze om alleen data te verzamelen via het internet. Zo kan non-respons bij online surveys optreden doordat sommige mensen geen toegang hebben tot internet (Bethlehem, 2007; Callegaro e.a., 2014). Bij selectieve non-respons is het moeilijk of vaak zelfs onmogelijk om de resultaten te generaliseren naar de doelpopulatie (Leenheer & Scherpenzeel, 2013).

Een ander probleem van specifiek online panels is dat veel panels gebaseerd zijn op zelfselectie in plaats van een kanssteekproef. Deze selectiviteit kan leiden tot onderdekking van sommige groepen in de populatie en daarmee tot vertekende onderzoeksresultaten (Callegaro e.a., 2014). Zelfselectie vindt plaats wanneer onderzoekers geen controle hebben over het steekproefselectiemechanisme. De enquête wordt bijvoorbeeld op internet gezet. Respondenten zijn degenen die internet hebben, de website bezoeken en beslissen deel te nemen aan de enquête. Juiste schattingen van bevolkingskarakteristieken kunnen echter alleen worden berekend als er een kanssteekproef is getrokken, waarbij elk element in de populatie geselecteerd kan worden en de kansen bekend zijn voor de onderzoeker (Horvitz & Thompson, 1952). Bovendien kan alleen onder deze omstandigheden de nauwkeurigheid van schattingen worden berekend. Een resultaat van zelfselectie is dat er geen zuivere schatters kunnen worden berekend en de nauwkeurigheid van schattingen ook niet kan worden bepaald.

Bij het ontwerpen en samenstellen van het LISS panel is getracht de problemen van zelfselectie en selectieve non-respons aan te pakken. Om het probleem van zelfselectie te ondervangen is het LISS panel opgebouwd op basis van een kanssteekproef, met behulp van traditionele wervingsprocedures (Scherpenzeel & Bethlehem, 2011). De steekproef is getrokken door middel van een aselechte trekking uit het Nederlands adressenregister. Naar de getrokken adressen is vervolgens een brief gestuurd met een uitnodiging om lid te worden van het LISS panel. Om personen zonder internettoegang lid te kunnen laten worden van het LISS panel, zijn deze mensen van apparatuur voorzien waarmee ingelogd kan worden op de LISS website. Ten slotte zijn er, omdat panelleden na verloop van tijd wegvallen, nieuwe panelleden geworven. Dit is sinds 2009 om de vier jaar gedaan door middel van een gestratificeerde steekproef waarin moeilijk bereikbare groepen oververtegenwoordigd zijn, om zo de representativiteit van het panel te verhogen (Blom e.a., 2016). De laatste werving heeft plaatsgevonden in het voorjaar van 2017 (Marchand, 2017). De kwaliteit van een online panel kan dus worden verhoogd door panelleden te werven via een kanssteekproef en traditionele selectiemethoden, degenen zonder internettoegang apparatuur aan te bieden om zo panelid te kunnen zijn, en regelmatig panelleden bij te werven.

2.2 EIGENSCHAPPEN EN INVULGEDRAG VAN PANNELLEDEN

De uitkomsten op basis van panel data kunnen anders zijn dan die verkregen door een verse steekproef, doordat panelleden ervoor hebben gekozen om een langdurige verbinding aan te gaan. Hoewel respondenten in een eenmalige steekproef er ook voor hebben gekozen om mee te werken, kan er niet zomaar van uit worden gegaan dat zij ook langdurig zouden willen meewerken aan een panel. De respons van beide steekproeven kan daardoor van elkaar afwijken. Zo duidt eerder onderzoek erop dat bijvoorbeeld openhartigheid (Richter, Körtner & Saßenroth, 2014) en eerlijkheid (Satherley e.a., 2015) de kans vergroten om lid te blijven van een panel. Door deze eigenschappen van panelleden zouden uitkomsten op basis van paneldata kunnen afwijken van uitkomsten op basis van data verkregen uit een verse steekproef.

Een andere mogelijke beïnvloeding van de interne validiteit van paneldata is eventuele conditionering van panelleden. Conditionering is het effect dat de antwoorden van panelleden worden beïnvloed doordat zij vaker vragenlijsten invullen (Cantor, 2008). Door meer en meer gewend te raken aan het invullen van vragenlijsten kan na verloop van tijd het antwoordgedrag van panelleden veranderen. Zo kunnen bepaalde vragen mensen aan het denken zetten, bijvoorbeeld over hun politieke meningen. Waterton en Lievesley (1989) noemen enkele manieren waarop antwoorden kunnen worden beïnvloed door conditionering. Daarbij is voor onderzoek naar huiselijk

geweld vooral van belang dat panelleden mogelijk eerlijker antwoorden op gevoelige vragen. Huiselijk geweld is iets waar mensen graag over zwijgen, wat vaak leidt tot het geven van sociaal wenselijke antwoorden (Sugarman & Hotaling, 1997). Conditionering van panelleden zou ervoor kunnen zorgen dat ze eerlijker antwoorden dan respondenten uit een verse steekproef. In de context van dit onderzoek zou dit ertoe kunnen leiden dat prevalentie van huiselijk geweld lager wordt gerapporteerd door respondenten die niet lid zijn van een panel (CBS) dan als ze dat wel zijn (LISS).

De verwachting is daarom dat de gemeten prevalentie van huiselijk geweld, zowel slachtofferschap als daderschap, bij respondenten in de CBS-steekproef lager is dan die van respondenten in het LISS panel.

2.3 METHODOLOGISCHE VERSCHILLEN IN SURVEY DESIGN

Hoewel het LISS panel en de CBS-steekproef gebaseerd zijn op aselechte steekproeven, zijn de eenheden van selectie niet hetzelfde. De CBS-data zijn verkregen middels een personensteekproef, waar het LISS panel een steekproef is van huishoudens (adressen). De eenheid waar uitspraken over wordt gedaan, in het onderzoek naar de prevalentie van huiselijk geweld, betreft personen en niet huishoudens. De waarnemingen van individuele personen in de LISS-data zijn echter geclusterd in huishoudens. Er is dus sprake van afhankelijkheid in de data. Om deze afhankelijkheid tegen te gaan zal er binnen dit onderzoek één persoon per huishouden random worden geselecteerd.

Er is nog een aantal andere verschillen in de opzet van beide surveys die (de vergelijkbaarheid van) de resultaten kunnen beïnvloeden. Zo gebruikt LISS een single mode design (alleen een online vragenlijst) maar het CBS een mixed mode design. De respondenten in de CBS-steekproef hadden in eerste instantie ook alleen de keuze om de vragenlijst online in te vullen. Bij de rappels is echter ook een papieren vragenlijst meegestuurd die gebruikt kon worden om te reageren. Het gebruik maken van verschillende meetmethoden kan effect hebben op de uitkomsten. Onderzoeken naar deze meetmethode-effecten laten echter geen eenduidig beeld zien. Vaak gaan online vragenlijsten gepaard met een hogere non-respons dan vragenlijsten die op papier worden ingevuld en per post teruggestuurd (Shin, Johnson & Rao, 2012). Online vragenlijsten laten over het algemeen wel een hogere item respons zien (Shin, Johnson & Rao, 2012). Ander onderzoek wijst er juist weer op dat online vragenlijsten een lagere non-respons hebben en een item non-respons die vergelijkbaar is met papieren vragenlijsten die per post worden teruggestuurd (Börkan, 2010). Het CBS gebruikt het mixed mode design om de selectiviteit van de respons te verkleinen.

Verder heeft mensen belonen om vragenlijsten in te vullen doorgaans een positief effect op de respons van een onderzoek (Singer & Ye, 2013). Aangezien elk LISS panellid een vergoeding heeft gekregen en respondenten in de CBS-data dit niet hebben gekregen is het echter onmogelijk om het effect hiervan in dit onderzoek te onderscheiden.

Tot slot kan opgemerkt worden dat mensen in de CBS-steekproef tot twee keer toe zijn herinnerd aan het invullen van de vragenlijst en dat mensen na de twee herinneringen ook telefonisch benaderd zijn verzocht om mee te werken aan het onderzoek. De panelleden van LISS hebben in eerste instantie ook twee rappels ontvangen. Bovendien is de vragenlijst de maand erop herhaald voor non-respondenten, waardoor deze groep nog meer herinneringen heeft ontvangen: naast de uitnodiging voor de herhaal-vragenlijst nogmaals twee rappels. In totaal gaat het bij LISS daarmee om vijf herinneringen.

3 (NON)RESPONS DATA TUSSEN LISS EN CBS VERGELEKEN

3.1 NON-RESPONS ANALYSE

Voordat de inhoudelijke resultaten van LISS en CBS met elkaar worden vergeleken wordt in dit hoofdstuk de respons en non-respons uiteengezet. Allereerst wordt beschreven hoeveel respondenten in totaal zijn benaderd door zowel LISS als CBS en hoeveel daarvan tot de respons en non-respons kunnen worden gerekend.

3.1.1 Aselecte steekproef CBS

Door het CBS zijn er in totaal 18.918 personen benaderd voor deelname aan het onderzoek. Van deze 18.918 zijn er 6.835 volledige responsen teruggekomen. Wat betekent dat het responspercentage 36,1 procent bedraagt (6.835/18.918). Van deze 6.835 volledige responsen zijn er 3.507 die online via pc, tablet of telefoon (CAWI) hebben gereageerd en 3.328 die per post hebben gereageerd via een papieren antwoordenformulier (CAPI). De samenstelling van de CAWI- en CAPI-groepen zijn opgenomen in Bijlage 2.

Om na te gaan in hoeverre de respons in bepaalde bevolkingsgroepen over- of ondervertegenwoordigd is, zijn in Tabel 1 de achtergrondkenmerken van de totale Nederlandse populatie van 18 jaar en ouder, de uitgezette (bruto) steekproef en de respons weergegeven. De bruto steekproef komt sterk overeen met de populatie.

Kijkend naar de respons valt op dat vrouwen, 50+'ers, personen met een Nederlandse achtergrond, en gehuwden zonder kinderen zijn oververtegenwoordigd in de respons. Mannen, jongeren, personen met een migratie achtergrond en personen in zeer sterk stedelijke gebieden zijn ondervertegenwoordigd.

Tabel 1. Verdelingen populatie, uitzet (netto steekproef) en respons CBS 2017

	Populatie (CBS) (%)	Uitzet (%) (n=18.918)	Respons (%) (n=6.835)
<i>Geslacht</i>			
Man	49,3	49,4	47,0
Vrouw	50,7	50,6	53,0
<i>Leeftijd</i>			
18 - 24	10,8	10,2	6,8
25 - 34	15,7	14,9	10,8
35 - 49	24,6	24,6	22,1
50 - 64	26,1	26,3	30,5
65+	22,7	24,1	29,8
<i>Herkomst</i>			
Nederlandse achtergrond	77,9	78,8	86,8
Migratie-achtergrond, westers	10,5	10,1	8,4
Migratie-achtergrond, niet-westers	11,6	11,1	4,8
<i>Opleidingsniveau</i>			
Laag (Basisonderwijs/VMBO)	31,8	-	31,4
Middel (Havo, vwo/MBO)	38,6	-	29,3
Hoog (HBO/WO)	28,2	-	35,7
Onbekend of anders	1,4	-	3,5
<i>Type huishouden</i>			
Eenpersoonshuishouden	22,0	21,8	18,3
(On)gehuwd, zonder kind(eren)	33,0	34,0	42,8
(On)gehuwd, met kind(eren)	37,5	36,7	34,3
Alleenstaande, met kind(eren)	6,7	6,5	4,0
Anders of onbekend	0,8	0,9	0,6
<i>Stedelijkheid van de woongemeente</i>			
Zeer sterk	23,9	23,3	19,4
Sterk	30,3	30,5	31,0
Matig	16,5	16,8	18,1
Weinig	20,7	20,8	22,2
Niet	8,5	8,6	9,2

3.1.2 LISS panel

De non-respons bij het LISS panel is anders opgebouwd dan die bij de aselecte steekproef van het CBS. Bij het panel is namelijk in eerste instantie aan mensen gevraagd om deel te nemen en vervolgens zijn de deelnemers gevraagd de vragenlijst over persoonlijke veiligheid in te vullen. Zowel in het eerste stadium als het tweede stadium is non-respons waar te nemen.

De precieze non-respons van het ondervraagde panel is door herhaalde werving moeilijk te bepalen. Het percentage personen dat panellid is geworden bij de eerste werving is wel bekend. Van alle uitgenodigde personen (totale steekproef) is 48,3 procent daadwerkelijk lid geworden van het LISS panel. Uitgaande van dit responspercentage kan het responspercentage van het onderhavige onderzoek benaderd worden. Van de 7.459 panelleden die uitgenodigd zijn om de vragenlijst in te vullen heeft 5.876 daadwerkelijk de vragenlijst ingevuld. Dit komt erop neer dat 78,8 procent van de huidige panelleden heeft meegewerkt. Het uiteindelijk responspercentage kan worden benaderd door het initiële responspercentage (48,3%) te vermenigvuldigen met het responspercentage van dit onderzoek (78,8%). Dit zou dan, bij benadering, neerkomen op een responspercentage van 38,1 procent.

Bij LISS panel is er naar gestreefd dat de samenstelling ervan zo veel mogelijk gelijk is aan die van de Nederlandse populatie. Dit neemt echter niet weg dat de uiteindelijke respons nog steeds kan afwijken van die van de doelpopulatie. In Tabel 2 zijn de verdelingen van de achtergrondkenmerken in de populatie, het totale LISS panel en de uiteindelijke respons uiteengezet.

Wat bij de respons van het LISS panel naar voren komt is dat vrouwen, 50-plussers, personen met een Nederlandse achtergrond, personen met een HBO-opleiding of hoger, (on)gehuwden zonder kinderen, alleenstaanden en personen die leven in een matig of niet stedelijk gebied zijn oververtegenwoordigd. Mannen, jongeren, personen met een migratie-achtergrond, lager opgeleiden, (on)gehuwden met kinderen en personen in (zeer) sterk stedelijke gebieden zijn ondervertegenwoordigd.

Tabel 2. Verdelingen populatie, uitzet en respons LISS 2017

	Populatie (CBS) (%)	Uitzet/panel (%) (n=7.459)	Respons totaal (%) (n=5.876)
<i>Geslacht</i>			
Man	49,3	46,7	46,2
Vrouw	50,7	53,3	53,8
<i>Leeftijd</i>			
18 - 24	10,8	9,8	8,3
25 - 34	15,7	15,4	13,3
35 - 49	24,6	24,1	22,0
50 - 64	26,1	25,6	27,5
65+	22,7	25,2	28,9
<i>Herkomst</i>			
Nederlandse achtergrond	77,9	76,9	79,4
Migratie-achtergrond, westers	10,5	9,0	9,2
Migratie-achtergrond, niet-westers	11,6	9,6	8,9
Onbekend	-	4,5	2,5
<i>Opleidingsniveau</i>			
Laag (<i>Basisonderwijs/ VMBO</i>)	31,8	25,8	26,9
Middel (<i>Havo, vwo/MBO</i>)	38,6	36,9	36,0
Hoog (<i>HBO/WO</i>)	28,2	36,9	36,8
Onbekend of anders	1,4	0,3	0,3
<i>Type huishouden</i>			
Eenpersoonshuishouden	22,0	24,2	25,2
(On)gehuwd, zonder kind(eren)	33,0	33,5	35,7
(On)gehuwd, met kind(eren)	37,5	33,5	30,9
Alleenstaande, met kind(eren)	6,7	5,3	4,7
Anders of onbekend	0,8	3,5	3,4
<i>Stedelijkheid van de woongemeente</i>			
Zeer sterk	23,9	17,1	16,7
Sterk	30,3	26,5	26,3
Matig	16,5	22,0	22,0
Weinig	20,7	19,8	19,9
Niet	8,5	13,7	14,3
Onbekend	-	1,0	0,8

3.2 VERSCHILLEN IN DATASETS

Wanneer de Tabellen 1 en 2 worden vergeleken, valt op dat bij CBS de populatie en uitzet veel op elkaar lijken en de respons verschilt; bij LISS lijken uitzet (panel) en respons meer op elkaar maar is het verschil met de populatie groter.

Meer specifiek, laat de verdeling van mannen en vrouwen in de twee datasets slechts een klein verschil zien: in beide gevallen zijn vrouwen oververtegenwoordigd, bij LISS iets sterker dan bij CBS. In de dataset van het CBS is het aandeel vrouwen 53,0 procent en bij LISS 54,2 procent. In de doelpopulatie is dit 50,7 procent.

De verdeling van de leeftijd van de respondenten laat kleine verschillen zien tussen beide datasets. Opvallender is het verschil met de bevolkingscijfers. In beide datasets zijn jongeren ondervertegenwoordigd en 50-plussers oververtegenwoordigd. Wat de herkomst van respondenten betreft is er vooral in de dataset van het CBS een oververtegenwoordiging van mensen met een Nederlandse achtergrond. Allochtonen met een niet-westerse achtergrond zijn ondervertegenwoordigd met 4,8 procent ten opzichte van 11,6 procent in de totale populatie. Ook allochtonen met een westerse achtergrond zijn binnen de CBS-data ondervertegenwoordigd met 8,4 procent ten opzichte van 10,5 procent in de totale populatie.

Wat opleidingsniveau betreft zijn er ook verschillen tussen de datasets waar te nemen. Vergeleken met de doelpopulatie is de groep hoogopgeleiden in beide datasets oververtegenwoordigd en is de groep middelopgeleiden ondervertegenwoordigd. Met name in de LISS-data is de groep laagopgeleiden ondervertegenwoordigd.

Een ander verschil wat opvalt is de verdeling van type huishouden. Het LISS panel bevat relatief veel panelleden uit een eenpersoonshuishouden. De respons van het CBS bevat daarentegen juist relatief weinig personen uit een eenpersoonshuishouden.

4 VERGELIJKBAAR MAKEN VAN DATA

Om nader te kunnen beoordelen in hoeverre de datasets van LISS en het CBS verschillen wat compositie en uitkomsten betreft, zijn deze datasets verder geanalyseerd. Daarbij is gebruik gemaakt van matching. Bij matching wordt er voor iedere persoon in de ene dataset één of meer identieke personen in de andere dataset gezocht.

Matching is vervolgens gedaan op de achtergrondkenmerken die in beide bestanden beschikbaar waren: geslacht, leeftijd, etniciteit, opleidingsniveau, type huishouden en stedelijkheid van de woonplaats. Alleen als een respondent uit de ene dataset precies dezelfde kenmerken deelt met een respondent uit de andere dataset is deze te matchen. De verwachting is dat niet iedere persoon uit beide datasets te matchen is. Daardoor ontstaan vier groepen: 1) een groep uit LISS die niet gematcht kan worden; 2) een groep uit CBS die niet gematcht kan worden; 3) een groep uit LISS die wel gematcht kan worden; 4) een groep uit CBS die wel gematcht kan worden. Een vergelijking tussen groepen 1 en 2 kan antwoord geven op de vraag of er verschillen zijn tussen de twee datasets door selectie, bijvoorbeeld te wijten aan verschillende non-respons. Een vergelijking tussen groepen 3 en 4 kan antwoord geven op de vraag of langdurige deelname aan het LISS panel leidt tot verschillen in gerapporteerd huiselijk geweld.

4.1 CLUSTERING BINNEN HUISHOUDENS IN LISS

De LISS-data is afkomstig van een huishoudens-steekproef. Bij het analyseren van deze data als personensteekproef zal er rekening moeten worden gehouden met clustering binnen deze data. Het probleem van clustering is dat personen in hetzelfde huishouden elkaar kunnen beïnvloeden wat leidt tot afhankelijkheid tussen de waarnemingen. Om deze redenen is er per huishouden één persoon meegenomen in onderstaande beschrijvingen en analyses. Dit is gedaan door per uniek huishoudnummer (een door LISS toegekend nummer aan elk huishouden) aselect één respondent te selecteren. Van de in totaal 5.876 respondenten in de LISS-dataset blijven er na selectie 4.367 respondenten over met een uniek huishoudnummer.

Een logisch gevolg van het tegengaan van de clustering binnen LISS is dat zonder clustering eenpersoonshuishoudens nog sterker oververtegenwoordigd (zie Tabel 3).

Tabel 3. Verdelingen van LISS 2017 met en zonder clustering

	Respons totaal (%) (n=5.876)	Respons zonder clustering (%) (n=4.367)
<i>Geslacht</i>		
Man	46,2	45,8
Vrouw	53,8	54,2
<i>Leeftijd</i>		
18 - 24	8,3	7,4
25 - 34	13,3	13,6
35 - 49	22,0	22,5
50 - 64	27,5	24,7
65+	28,9	30,8
<i>Herkomst</i>		
Nederlandse achtergrond	79,4	78,9
Migratie-achtergrond, westers	9,2	9,4
Migratie-achtergrond, niet-westers	8,9	9,5
Onbekend	2,5	2,2
<i>Opleidingsniveau</i>		
Laag (<i>Basisonderwijs/ VMBO</i>)	26,9	26,6
Middel (<i>Havo, vwo/MBO</i>)	36,0	35,1
Hoog (<i>HBO/WO</i>)	36,8	38,0
Onbekend of anders	0,3	0,3
<i>Type huishouden</i>		
Eenpersoonshuishouden	25,2	34,0
(On)gehuwd, zonder kind(eren)	35,7	31,7
(On)gehuwd, met kind(eren)	30,9	25,3
Alleenstaande, met kind(eren)	4,7	5,3
Anders of onbekend	3,4	3,7
<i>Stedelijkheid</i>		
Zeer sterk	16,7	18,3
Sterk	26,3	26,6
Matig	22,0	21,3
Weinig	19,9	19,4
Niet	14,3	13,5
Onbekend	0,8	0,8

Binnen de groep alleenstaanden zijn er bij deze selectie namelijk geen respondenten verwijderd, maar bij (on)gehuwden met of zonder kinderen kwamen wel respondenten voor die samen met hun partner in het panel zaten. Binnen deze groep is per huishouden één respondent geselecteerd. Door deze selectie is het aandeel alleenstaanden dus relatief hoog geworden (34,0%). Stellen zonder

kinderen zijn met 42,8 procent oververtegenwoordigd in de data van het CBS. Alleenstaanden met kind(eren) zijn binnen LISS (5,3%) en CBS (4,0%) licht ondervertegenwoordigd ten opzichte van de doelpopulatie (6,7%).

4.2 METHODE

Matching is uitgevoerd met de *Coarsened Exact Matching* (CEM) procedure. Mensen worden hierbij gematcht op basis van geslacht, leeftijd, etniciteit, opleidingsniveau, type huishouden en stedelijkheid van de woonplaats. Respondenten die op een of meer van deze kenmerken ontbrekende waarden hebben in de data kunnen niet gematcht worden. Deze groep is daarom los geanalyseerd. Deze analyse is te vinden in hoofdstuk 5.3. De dataset van het CBS omvat 6.592 respondenten zonder ontbrekende waarden op de in de matching gebruikte kenmerken, terwijl 243 respondenten wel een of meer ontbrekende waarden hebben. Binnen het LISS panel zijn er 4.229 respondenten zonder en 138 respondenten met ontbrekende waarden op de matchingsvariabelen.

Van elke unieke combinatie van bovenstaande matchingskenmerken (covariaten) worden zogenoemde strata aangemaakt. Dit resulteerde in 1.220 strata waarin minimaal één persoon viel. Valt binnen één stratum zowel iemand uit de LISS- als uit de CBS-dataset dan kunnen deze personen gematcht worden. Er is dan namelijk iemand in de andere dataset die identieke waarden heeft op de covariaten.

4.3 VERGELIJKING VAN MATCHINGGROEPEN

In Tabel 4 zijn de beschrijvende statistieken van de vier groepen opgenomen. Groep 1, LISS-deelnemers die niet gematcht kunnen worden, bestaat uit 474 personen (11.2% van de LISS-respondenten zonder ontbrekende waarden). Groep 2, personen uit de CBS-data die niet gematcht kunnen worden bestaat uit 464 personen (7.0% van de CBS-respondenten zonder ontbrekende waarden). Om personen uit de twee datasets te kunnen matchen, moeten ze op alle gebruikte achtergrondvariabele overeenkomen. Voor slechts een klein deel van de respondenten is dat niet gelukt.

Wat opvalt aan de samenstelling van de groepen die niet gematcht konden worden, is het relatief grote aandeel allochtonen. Ook personen in de leeftijdsgroep van 18 tot en met 34 jaar komen relatief veel voor in de ongematchte groepen. Van personen die ouder zijn is er daarentegen vaker

een match te vinden. Wat verder opvalt in de LISS-groep zonder match is het aandeel mensen dat de woonvorm 'anders' heeft (23,6%).

De groep uit de LISS-data die gematcht kan worden bestaat uit 3.755 personen. De groep uit de CBS-data die gematcht kan worden bestaat uit 6.128 personen. De verdelingen van de twee groepen met gematchte personen komen redelijk overeen. Het opvallendste verschil is het aandeel personen in de LISS-data uit een eenpersoonshuishouden. Dit aandeel is 33,5 procent ten opzichte van 18,6 procent in de CBS-data, zie ook paragraaf 4.1.

Tabel 4. Beschrijvende statistieken van de matchgroepen

	LISS Geen Match (%) (n=474)	CBS Geen match (%) (n=464)	LISS Match (%) (n=3.755)	CBS Match (%) (n=6.128)
<i>Geslacht</i>				
Mannen	48,3	54,5	45,6	46,6
Vrouwen	51,7	45,5	54,4	53,4
<i>Leeftijd</i>				
18 – 24 jaar	11,2	20,9	5,8	5,8
25 – 34 jaar	24,3	19,6	12,4	10,5
35 – 49 jaar	17,9	17,0	23,4	22,8
49 – 64 jaar	20,5	23,5	26,7	31,1
65+	26,2	19,0	31,7	29,7
<i>Herkomst</i>				
Nederlandse achtergrond	30,4	45,3	87,3	90,6
Migratie-achtergrond, westers	27,2	34,1	7,4	6,1
Migratie-achtergrond, niet-westers	42,4	20,7	5,3	3,2
<i>Opleidingsniveau</i>				
Laag (<i>Basisonderwijs/ VMBO</i>)	25,1	40,1	26,8	32,0
Middel (<i>Havo, vwo/MBO</i>)	36,5	30,8	34,7	30,4
Hoog (<i>HBO/WO</i>)	38,4	29,1	38,5	37,7
<i>Woonvorm</i>				
Eenpersoonshuishouden	38,2	8,8	33,5	18,6
(On)gehuwd, zonder kind(eren)	10,1	23,9	35,0	43,9
(On)gehuwd, met kind(eren)	11,0	38,1	26,7	34,7
Alleenstaande, met kind(eren)	17,1	26,1	3,6	2,3
Anders	23,6	3,0	1,2	0,4
<i>Stedelijkheid</i>				
Zeer sterk	20,5	30,8	18,3	18,5
Sterk	27,0	23,3	27,0	31,6
Matig	20,9	17,2	21,4	18,3
Weinig	17,3	15,9	19,7	22,6
Niet	14,3	12,7	13,6	8,9

5 VERSCHILLEN IN PREVALENTIE VAN HUISELIJK GEWELD

In dit hoofdstuk worden de verschillen tussen de vier groepen die zijn ontstaan door het matchen nader geanalyseerd. Om verschillen tussen de groepen vast te stellen is gekeken naar de prevalentie van slachtofferschap en daderschap van huiselijk geweld in de afgelopen vijf jaar. Om de prevalentie vast te stellen is gebruik gemaakt van vragen over negen voorvallen van lichamelijk geweld (slachtoffer van dreigen lichamelijk pijn te doen; een voorwerp naar u gooien; met een voorwerp geslagen; op een pijnlijke of angstaanjagende wijze geduwd of gegrepen, uw arm omgedraaid of aan uw haar getrokken; geslagen, geschopt, gebeten of gestompt; poging tot verstikken, gewurgd of gebrand; bedreigd met een mes of een wapen; verwond met een mes of een wapen; een andere vorm van lichamelijk geweld) en vier voorvallen van seksueel geweld (verkracht; geprobeerd seks op te dringen; gedwongen seksuele handelingen te verrichten; een andere vorm van seksueel geweld).

Prevalentiecijfers van beide datasets zijn vergeleken en verschillen tussen beide zijn vervolgens met behulp van logistische regressies getoetst met dataset als indicator, om zo vast te stellen of de prevalentie van huiselijk geweld gelijk is verdeeld in beide datasets.

5.1 GEWOGEN VERSCHILLEN IN PREVALENTIE TUSSEN GEMATCHTE GROEPEN

Om tot een goede vergelijkbaarheid te komen zijn de uitkomsten van de twee groepen die gematcht zijn gewogen met behulp van de covariaten die gebruikt zijn bij de matching. Dit resulteert in uitkomsten die een op een vergelijkbaar zijn. Verschillen tussen de datasets kunnen hierdoor niet meer veroorzaakt worden door een verschillende samenstelling (wat demografische achtergrondkenmerken betreft).

5.1.1 Verschillen in slachtofferschap

In Tabel 5 is te zien welk percentage van de respondenten bij LISS en CBS na matching en weging (dat wil zeggen gewichten bij de matching) één of meer voorvallen heeft meegemaakt als slachtoffer. Te zien is dat dit percentage in de LISS-data significant hoger is dan in de CBS-data ($\Delta\%=1,2$, $p < 0,01$).

Tabel 5. Aantal voorvallen huiselijk geweld in afgelopen 5 jaar na matching en weging

	LISS gematcht (n=3.755)	CBS gematcht (n=6.128)	z-toets voor verschil in %
Wel voorval meegemaakt (1+)	5,3%	4,1%	2,7**
2+ voorvallen meegemaakt	2,5%	1,9%	1,9
5+ voorvallen meegemaakt	0,4%	0,3%	0,3
10+ voorvallen meegemaakt	0%	0%	0,0

** $p < 0,01$

Om de verschillen in het percentage voorvallen nader te kunnen analyseren zijn in Tabel 6 de voorvallen uitgesplitst naar de verschillende soorten geweld die gemeten zijn. Het totale huiselijk geweld, in het bijzonder lichamelijk geweld is hoger bij de LISS- dan de CBS-respondenten. De soorten geweld met een significant verschil zijn *voorwerp gooien* en *slaan met voorwerp*.

Tabel 6. Prevalentie naar soorten geweld na matching en weging

	LISS gematcht (n=3.755)	CBS gematcht (n=6.128)	z-toets voor verschil in %
Dreigen lichamelijk pijn te doen	2,3%	1,7%	1,8
Voorwerp gooien	2,2%	1,6%	2,3*
Slaan met voorwerp	0,7%	0,3%	2,7**
Duwen/grijpen/aan haar trekken	1,5%	1,4%	0,6
Slaan/schoppen/bijten/stompen	1,6%	1,4%	0,8
Verstikken/wurgen/branden	0,3%	0,1%	1,6
Dreigen met mes of wapen	0,2%	0,3%	0,4
Verwonden met mes of wapen	0,1%	0,0%	1,5
Ander lichamelijk geweld	0,7%	0,4%	1,7
Totaal lichamelijk geweld (minimaal één voorval)	4,7%	3,6%	2,5*
Verkrachting	0,1%	0,1%	0,8
Seks opdringen	0,8%	0,7%	1,0
Dwingen seksuele handelingen te verrichten	0,3%	0,2%	0,1
Ander seksueel geweld	0,1%	0,2%	1,0
Totaal seksueel geweld (minimaal één voorval)	1,0%	0,9%	0,5
Totaal	5,3%	4,1%	2,7**

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

5.1.2 Verschillen in daderschap

Tabel 7 omvat de percentages respondenten die aangeven als dader betrokken te zijn geweest bij huiselijk geweld. Dezelfde tendens als bij slachtofferschap komt hier naar voren. Het percentage respondenten dat aangeeft dader te zijn geweest van huiselijk geweld in de afgelopen vijf jaar is bij LISS-data hoger dan bij CBS. Zo geeft 3,7 procent van de LISS-respondenten aan wel eens dader te zijn geweest. In de CBS-data is dit percentage significant lager: 2,6 procent ($p < 0,05$).

Tabel 7. Aantal voorvallen daderschap huiselijk geweld na matching en weging

	LISS gematcht ($n=3.748$)	CBS gematcht ($n=5.927$)	z-toets voor verschil in %
Wel voorval gepleegd (1+)	3,7%	2,6%	2,8**
2+ voorvallen gepleegd	1,2%	0,9%	1,5
5+ voorvallen gepleegd	0,1%	0,1%	0,7
10+ voorvallen gepleegd	0%	0%	-

** $p < 0,01$

5.2 ONGEWOGEN VERSCHILLEN IN PREVALENTIE TUSSEN ONGEMATCHTE GROEPEN

Hieronder zijn de verschillen in de prevalentie van huiselijk geweld tussen de groepen met respondenten die niet gematcht konden worden vergeleken.

5.2.1 Verschillen in slachtofferschap

Wat opvalt is dat de percentages slachtofferschap in de ongematchte groepen hoger liggen dan bij de gematchte groepen. Zo is het percentage respondenten dat in de afgelopen vijf jaar een voorval heeft meegemaakt in de gematchte groepen 5,3 procent (LISS) en 4,1 procent (CBS), zie Tabel 8.

Tabel 8. Aantal voorvallen huiselijk geweld na matching

	LISS zonder match (<i>n</i> =474)	CBS zonder match (<i>n</i> =464)	z-toets voor verschil in %
Wel voorval meegemaakt (1+)	14,3%	10,1%	2,0*
2+ voorvallen meegemaakt	9,5%	6,7%	1,6
5+ voorvallen meegemaakt	2,1%	0,4%	2,1*
10+ voorvallen meegemaakt	0,2%	0,0%	0,0

* $p < 0,05$

In de groepen met respondenten die niet gematcht konden worden is dit percentage 14,3 procent (LISS) en 10,1 procent (CBS), zie Tabel 8. Het grote verschil tussen de gematchte en ongematchte groepen, zou verklaard kunnen worden doordat de ongematchte groepen relatief meer jongeren bevatten, zie Tabel 4. Subanalyses waarbij verschillende leeftijdsgroepen vergeleken zijn laten zien dat de prevalentie van slachtofferschap hoger ligt naarmate respondenten jonger zijn, zie Tabel 9.

Tabel 9. Aantal voorvallen huiselijk geweld per leeftijdscategorie na matching

Leeftijd	LISS zonder match	CBS zonder match	z-toets voor verschil in %
18 – 24 jaar (<i>n</i> =150)	26,4%	16,5%	1,4
25 – 34 jaar (<i>n</i> =206)	22,6%	16,5%	1,1
35 – 49 jaar (<i>n</i> =164)	17,6%	11,4%	1,1
49 – 64 jaar (<i>n</i> =206)	10,3%	4,6%	1,5
65+ (<i>n</i> =212)	2,4%	2,3%	0,1

Net zoals te zien is bij de gematchte groepen is de prevalentie bij LISS ook bij de ongematchte groepen hoger dan bij CBS. In Tabel 10 is de prevalentie per soort geweld te zien. De hogere prevalentie bij LISS geldt voor de totaalscore op huiselijk geweld, in het bijzonder lichamelijk geweld. De voorvallen met een significant verschil zijn het percentage *slaan met voorwerp* en *ander lichamelijk geweld*. In de LISS-data zijn beide prevalenties hoger.

Tabel 10. Prevalentie soort geweld na matching

	LISS zonder match (n=474)	CBS zonder match (n=464)	z-toets voor verschil in %
Dreigen lichamelijk pijn te doen	8,5%	5,4%	1,8
Voorwerp gooien	5,9%	5,2%	0,5
Slaan met voorwerp	2,1%	0,4%	2,1*
Duwen/grijpen/aan haar trekken	4,9%	3,0%	1,4
Slaan/schoppen/bijten/stompen	4,4%	4,5%	0,1
Verstikken/wurgen/branden	0,8%	0,9%	0,0
Dreigen met mes of wapen	2,1%	1,3%	1,0
Verwonden met mes of wapen	0,4%	0,0%	0,0
Ander lichamelijk geweld	3,8%	1,1%	2,5*
Totaal lichamelijk geweld (minimaal één voorval)	13,8%	9,5%	2,0*
Verkrachting	0,0%	0,2%	0,0
Seks opdringen	2,1%	1,3%	1,0
Dwingen seksuele handelingen te verrichten	1,3%	0,4%	1,3
Ander seksueel geweld	0,6%	0,0%	0,0
Totaal seksueel geweld (minimaal één voorval)	2,8%	1,5%	1,3
Totaal	14,3%	10,1%	2,0*

* $p < 0,05$

5.2.2 Verschillen in daderschap

Ten slotte zijn in Tabel 11 ook van de ongematchte groepen de prevalenties van daderschap uiteengezet. De verschillen zijn niet significant, maar de richting is deze keer dat de ongematchte groep in CBS-data (4,5%) een hogere prevalentie heeft dan die in de LISS-data (3,4%).

Tabel 11. Aantal voorvallen daderschap huiselijk geweld na matching

	LISS zonder match (n=469)	CBS zonder match (n=449)	z-toets voor verschil in %
Wel voorval gepleegd (1+)	3,4%	4,5%	0,8
2+ voorvallen gepleegd	1,1%	1,7%	0,9
5+ voorvallen gepleegd	0%	0%	-
10+ voorvallen gepleegd	0%	0%	-

6 AANVULLENDE ANALYSES BINNEN LISS- EN CBS-DATA

In dit hoofdstuk zijn aanvullende analyses opgenomen waarmee gecontroleerd wordt of de methodologische verschillen tussen de LISS- en CBS-data invloed hebben op de schatting van de prevalentie van huiselijk geweld. Allereerst is de invloed van clustering in de LISS-data geanalyseerd. Vervolgens zijn de meetmethodeverschillen binnen de CBS-data uiteengezet. Ten slotte zijn de voor de matching verwijderde cases uit de LISS- en CBS-data onderzocht.

6.1 ANALYSE VAN LISS-DATA MET EN ZONDER CLUSTERING

Wanneer van een huishouden twee of meer panelleden gereageerd hebben, zijn er afhankelijkheden tussen de LISS-respondenten. Om die afhankelijkheid binnen de data tegen te gaan, is er per huishouden één respondent geselecteerd voor de analyses. Omdat hierdoor het aandeel eenpersoonshuishoudens in de overgebleven data hoger is, zijn in Tabel 12 en 13 de prevalentiecijfers uiteengezet per groep. Zodat kan worden nagegaan of deze selectie invloed heeft op de prevalentieschatting.

Tabel 12. Aantal voorvallen huiselijk geweld bij cases zonder clustering (LISS) (ongewogen)

	LISS zonder clustering (n=4.367)	Verwijderde cases (n=1.509)	z-toets voor verschil in %
Wel voorval meegemaakt (1+)	7,1%	5,8%	-1,7
2+ voorvallen meegemaakt	3,7%	3,0%	-1,2
5+ voorvallen meegemaakt	0,6%	0,7%	0,5
10+ voorvallen meegemaakt	0%	0,0%	0,0

In Tabel 12 is te zien dat het verschil in de gemeten prevalentie van huiselijk geweld tussen de groep zonder clustering en de groep met verwijderde cases niet significant is, al is er wel een trend dat de prevalentie van minstens een voorval meegemaakt hoger is in het LISS-bestand zonder clustering (7,1%) dan in de verwijderde cases (5,8%). Tabel 13 laat zien dat ook wat daderschap betreft er geen significantie verschillen zitten tussen deze groepen. Het lijkt erop dat de clustering in de LISS-data geen invloed heeft op de gemeten prevalentie.

Tabel 13. Aantal voorvallen daderschap huiselijk geweld bij cases zonder clustering (LISS) (ongewogen)

	LISS zonder clustering (n=4.367)	Verwijderde cases (n=1.508)	z-toets voor verschil in %
Wel voorval meegemaakt (1+)	3,4%	3,5%	0,3
2+ voorvallen meegemaakt	1,1%	1,2%	0,3
5+ voorvallen meegemaakt	0,1%	0%	0,0
10+ voorvallen meegemaakt	0%	0%	0,0

6.2 ANALYSE VAN MEETMETHODEVERSCHILLEN BINNEN CBS

Bij het CBS is een sequentieel mixed mode design gebruikt waarbij steekproefpersonen eerst is gevraagd om mee te doen via internet (CAWI) en vanaf de eerste rappel zijn alle non-respondenten opnieuw benaderd met de mogelijkheid om alsnog online dan wel via een papieren vragenlijst mee te doen. Om na te gaan of het gebruik van de sequentieel mixed mode design invloed heeft op de gemeten prevalentie van huiselijk geweld, zijn in Tabel 14 en 15 de twee groepen vergeleken: een groep die ervoor heeft gekozen om de vragenlijst online in te vullen (CAWI) en een groep die ervoor gekozen heeft om de vragenlijst op papier in te vullen en per post terug te sturen.

Tabel 14. Aantal voorvallen huiselijk geweld per responsmethode (ongewogen)

	online (n=3.507)	papier (n=3.328)	z-toets voor verschil in %
Wel voorval meegemaakt (1+)	4,9%	4,1%	1,4
2+ voorvallen meegemaakt	2,3%	2,2%	0,3
5+ voorvallen meegemaakt	0,4%	0,3%	0,7
10+ voorvallen meegemaakt	0%	0,0%	0,0

Beide groepen wijken niet significant af qua de prevalentie van slachtofferschap van huiselijk geweld (zie Tabel 14). Ook wat daderschap betreft zijn er geen significante verschillen waarneembaar tussen de groepen (zie Tabel 15).

Tabel 15. Aantal voorvallen daderschap huiselijk geweld per responsmethode (ongewogen)

	online (n=3.507)	papier (n=3.328)	z-toets voor verschil in %
Wel voorval gepleegd (1+)	2,8%	2,7%	0,1
2+ voorvallen gepleegd	1,0%	0,9%	0,3
5+ voorvallen gepleegd	0,1%	0,0%	0,9
10+ voorvallen gepleegd	0%	0%	0

In Bijlage 2 zijn de samenstellingen van de online en papierenvragenlijst groepen naast elkaar gezet. Te zien is dat de data van beide groepen tezamen, de samenstelling van de Nederlandse populatie beter benadert dan de online of papierenvragenlijst groep alleen. Ondanks de verschillen in samenstelling wijkt de gemeten prevalentie tussen de beide groepen niet significant van elkaar af.

Er kan echter sprake zijn van een meetmethode-effect. Om het effect van de meetmethodes daarom preciezer in kaart te brengen zijn beide groepen met elkaar gematcht en gewogen. Dit is op dezelfde manier gedaan als beschreven in hoofdstuk 4 en met gebruik van dezelfde covariaten: geslacht, leeftijdscategorie, herkomst, opleidingscategorie, woonvorm en stedelijkheid van woongemeente. Hieronder zijn de gevallen weergegeven die gematcht konden worden. Na matching en weging zijn de twee groepen wat samenstelling betreft aan elkaar gelijk.

Tabel 16. Aantal voorvallen huiselijk geweld per responsmethode, na matching en weging

	online (n=3.106)	papier (n=2.910)	z-toets voor verschil in %
Wel voorval meegemaakt (1+)	3,4%	3,8%	0,8
2+ voorvallen meegemaakt	1,6%	1,9%	1,0
5+ voorvallen meegemaakt	0,3%	0,2%	0,6
10+ voorvallen meegemaakt	0%	0%	0,0

Ook na matching en weging heeft de methode van meten geen invloed op de gemeten prevalentie van slachtofferschap (Tabel 16). Er is wel een trend te zien dat personen die hebben geantwoord met behulp van papieren vragenlijsten hoger scoren op daderschap van huiselijk geweld, zie Tabel 17. Met behulp van poisson regressie is nader gekeken naar het verband tussen de responsmethode en het aantal voorvallen. Uit die regressie blijkt dat er significant meer huiselijk geweld wordt

gerapporteerd bij de papieren vragenlijst groep dan de online groep (IRR=1,35, $p = ,04$).

Tabel 17. Aantal voorvallen daderschap huiselijk geweld per responsmethode, na matching en weging

	online ($n=3.106$)	papier ($n=2.910$)	z-toets voor verschil in %
Wel voorval gepleegd (1+)	1,7%	2,4%	1,9
2+ voorvallen gepleegd	0,8%	0,9%	0,4
5+ voorvallen gepleegd	0%	0%	0,1
10+ voorvallen gepleegd	0%	0%	0

6.3 ANALYSE VAN CASES MET ONTBREKENDE WAARDEN

De laatste analyses zijn gedaan op de cases met of zonder ontbrekende waarden. Om er zeker van te zijn dat er deze groepen niet te veel afwijken van elkaar is ook de prevalentie van huiselijk geweld binnen deze groepen bekeken.

Tabel 18. Aantal voorvallen huiselijk geweld bij cases met ontbrekende waarden (ongewogen)

	Cases met ontbrekende waarden uit CBS ($n=243$)	Cases zonder ontbrekende waarden uit CBS ($n=6.592$)	z-toets voor verschil in %
Wel voorval meegemaakt (1+)	3,7%	4,6%	0,6
2+ voorvallen meegemaakt	1,6%	2,2%	0,6
5+ voorvallen meegemaakt	0,4%	0,3%	-0,2
10+ voorvallen meegemaakt	0%	0,0%	0,0

De uitkomsten in Tabel 18 en Tabel 19 geven geen aanleiding om aan te nemen dat er verschillen zijn tussen aan de ene kant respondenten die vanwege ontbrekende waarden wel of niet konden worden meegenomen in de matchingsprocedure. Dit geldt zowel voor CBS-respondenten (Tabel 18) als LISS-deelnemers (Tabel 19).

Tabel 19. Aantal voorvallen huiselijk geweld bij cases met ontbrekende waarden (ongewogen)

	Cases met ontbrekende waarden uit LISS (<i>n</i> =138)	Cases zonder ontbrekende waarden uit LISS (<i>n</i> =4.229)	z-toets voor verschil in %
Wel voorval meegemaakt (1+)	5,8%	7,1%	0,6
2+ voorvallen meegemaakt	2,9%	3,8%	0,5
5+ voorvallen meegemaakt	0,0%	0,6%	0,0
10+ voorvallen meegemaakt	0%	0,0%	0,0

7 CONCLUSIE EN DISCUSSIE

Het doel van dit rapport is om de gegevens over huiselijk geweld op basis van het LISS panel en de CBS steekproef te vergelijken. Hierbij gaat het om verschillen in aard en omvang van huiselijk geweld en eventuele verklaringen voor de gevonden verschillen. Dit rapport dient tot een advies te komen voor toekomstige metingen van huiselijk geweld.

In dit rapport zijn de schatters van de aard en omvang van huiselijk geweld op basis van de LISS- en CBS-respondenten met elkaar vergeleken. De twee steekproeven verschillen statistisch van elkaar in slachtofferschap alsmede daderschap van huiselijk geweld. Uit de gematchte vergelijking (de groepen 3 en 4 in hoofdstuk 4) kan worden opgemaakt dat de respondenten van het LISS panel vaker aangeven dat ze slachtoffer of dader zijn geweest van huiselijk geweld in de afgelopen vijf jaar. Het gaat hierbij vooral om lichamelijk geweld. Deze verschillen kunnen niet komen door verschillen in samenstelling tussen LISS en CBS, aangezien met die verschillen rekening is gehouden door te matchen. De hogere score van LISS panelleden is in lijn met de verwachting dat conditionering door langdurige deelname aan een panel ertoe leidt dat panelleden eerlijker antwoorden dan respondenten uit een verse CBS-steekproef.

De vergelijking tussen de groepen uit LISS en CBS die niet gematcht konden worden (de groepen 1 en 2 in hoofdstuk 4), bevestigt de hogere prevalentie bij LISS als het gaat om slachtofferschap van huiselijk geweld. Deze vergelijking geeft verder geen inzicht in de verschillen tussen de twee datasets door selectie, bijvoorbeeld door verschillen in non-respons. Geen van beide surveydesigns bleek overigens alle groepen voldoende te bereiken om een perfecte afspiegeling van de populatie te verkrijgen. Met name jongeren bleken moeilijk te rekruteren voor het beantwoorden van de vragenlijsten. Dit is problematisch, aangezien de uitkomsten laten zien dat naarmate respondenten jonger zijn ze vaker te maken hebben met huiselijk geweld.

De toegepaste correcties en wegingen (dat wil zeggen gewichten bij de matching) zijn gebaseerd op een aantal mogelijke verklaringen om het initiële (ongecorrigeerde) significante verschil tussen de datasets te verklaren. Zo verschillen de datasets in hun steekproefontwerp en zijn er andere designkeuzes gemaakt. Hoewel beide surveys gebaseerd zijn op kanssteekproeven, zijn de eenheden van selectie niet dezelfde. Het CBS heeft een personensteekproef gebruikt; het LISS panel is een steekproef van huishoudens. Aangezien in dit onderzoek de persoon als eenheid van analyse centraal staat, is uit de LISS-dataset één persoon per huishouden geselecteerd om zodoende dit verschil tussen de datasets te corrigeren. Opgemerkt dient te worden dat door deze handeling er relatief veel personen met een eenpersoonshuishouden in de ongeclusterde LISS-data zitten. Deze correctie

vergroot daarmee de verschillen in steekproefsamenstelling van de twee datasets. Ook is er een trend te zien dat de prevalentie van huiselijk geweld hoger is in het LISS-bestand zonder clustering (7,1%) dan in de vanwege clustering verwijderde cases (5,8%). Wanneer de vergelijking tussen LISS en CBS over de alle cases was gegaan, dan waren de verschillen tussen LISS en CBS in prevalentie dus *iets kleiner* geweest.

Verder verschilt de wijze van dataverzameling tussen de LISS- en CBS-onderzoeken. Het CBS heeft gebruik gemaakt van een sequentieel mixed mode design, namelijk aanvankelijk werven via een online vragenlijst (CAWI) en vervolgens ook een papieren vragenlijst (CAPI) aanbieden. Het LISS panel kon alleen reageren via een online vragenlijst. Om na te gaan of dit verschil in meetmethode het verschil in de gemeten prevalentie kan verklaren is binnen de CBS-data een vergelijking gemaakt tussen de respondenten die online hebben gereageerd en de respondenten die op papier hebben gereageerd. Uit deze vergelijking komen voor slachtofferschap geen significantie verschillen naar voren. Wat daderschap betreft blijkt er een significant verschil te zijn; de groep die via papieren vragenlijsten heeft geantwoord laat een hogere prevalentie zien. Wanneer de vergelijking tussen LISS en CBS alleen over de online vragenlijsten was gegaan, dan waren de verschillen tussen LISS en CBS in prevalentie dus *groter* geweest.

Uiteindelijk blijkt dat beide datasets waardevol zijn voor onderzoek naar huiselijk geweld. Doordat het LISS panel meer mensen uit een huishouden bevat, biedt het mogelijkheden om slachtoffer-dader relaties nader te onderzoeken. Het gebruik van het LISS panel geeft ook de mogelijkheid tot het koppelen van de informatie over huiselijk geweld aan een rijk scala aan andere vragenlijstgegevens die eerder binnen het panel zijn verzameld. Voor nadere analyse van oorzaken en gevolgen van huiselijk geweld zou het LISS panel zich dus uitstekend kunnen lenen. Ook geldt dat de schatting op basis van het LISS panel iets dichter in de buurt lijkt te liggen van de werkelijke prevalentie van huiselijk geweld in de Nederlandse bevolking. Vanwege onderdekking, non-respons en het taboe op huiselijk geweld, zullen de prevalentiecijfers op basis van de CBS-data, en net zo goed het LISS panel, immers een onderschatting zijn van de werkelijke cijfers.

Toch wordt aangeraden om het inhoudelijke onderzoek te baseren op CBS-data. Ten eerste zouden personen en niet huishoudens de eenheid in het steekproefontwerp moeten vormen. Ten tweede is er bij het CBS een weegfactor meegeleverd die onderzoekers in staat stelt om de prevalentie (en de bijbehorende onzekerheidsmarges) te schatten voor de populatie. De CBS-steekproef biedt dus de beste mogelijkheden om naar de populatie te generaliseren.

LITERATUUR

- Bethlehem, J., & Stoop, I. (2007). Online panels. A paradigm theft? *The Challenges of a Changing World*, Southampton. 113-131.
- Blom, A. G., Bosnjak, M., Cornilleau, A., Anne-Sophie Cousteaux, Das, M., Douhou, S., & Krieger, U. (2016). A Comparison of four probability-based online and mixed-mode panels in Europe. *Social Science Computer Review*, 34(1), 8-25.
- Boonstra, H. J., Doef, S., Engelen, F., Groffen, D., Maas, B., Roels, J., & Witt, S. (2017). *Persoonlijke veiligheid 2017: Onderzoeksdocumentatie & kwaliteitsanalyse*. Heerlen: CBS.
- Börkan, B. (2010). The Mode Effect in Mixed-Mode Surveys: Mail and Web Surveys. *Social Science Computer Review*, 28(3), 371-380.
- Callegaro, M., Baker, R. P., Bethlehem, J., Göritz, A. S., Krosnick, J. A., & Lavrakas, P. J. (2014). *Online panel research: A data quality perspective*. New York: Wiley.
- Cantor, D. (2008). A review and summary of studies on panel conditioning. In S. Menard (Ed.), *Handbook of Longitudinal Research: Design, Measurement, and Analysis* (pp. 123-138). Burlington: Academic Press.
- Das, M. (2012). Innovation in Online Data Collection for Scientific Research: The Dutch MESS Project. *Methodological Innovations Online*, 7(1), 7-24.
- Horvitz, D. G., & Thompson, D. J. (1952). A generalization of sampling without replacement from a finite universe. *Journal of the American Statistical Association*, 47(260), 663-685.
- Leenheer, J., & Scherpenzeel, A. C. (2013). Does it pay off to include non-internet households in an internet panel? *International Journal of Internet Science*, 8(1), 17-29.
- Marchand, M. (2017). *Studie naar huiselijk geweld in Nederland: dataverzameling bij het LISS panel*. Tilburg: CentERdata.
- Richter, D., Körtner, J. L., & Saßenroth, D. (2014). Personality has minor effects on panel attrition. *Journal of Research in Personality*, 53, 31-35.

- Satherley, N., Milojev, P., Greaves, L. M., Huang, Y., Osborne, D., Bulbulia, J., & Sibley, C. G. (2015). Demographic and Psychological Predictors of Panel Attrition: Evidence from the New Zealand Attitudes and Values Study. *Plos One*, *10*(3), e0121950.
- Scherpenzeel, A. (2009). *Start of the LISS panel: Sample and recruitment of a probability-based Internet panel*. Tilburg: CentERdata.
- Scherpenzeel, A. C., & Bethlehem, J. (2011). How Representative Are Online Panels? In M. Das, P. Ester & L. Kaczmirek (Eds.), *Social and Behavioral Research and the Internet: Advances in Applied Methods and Research Strategies* (pp. 105-132). Boca Raton: Taylor & Francis.
- Shin, E., Johnson, T. P., & Rao, K. (2012). Survey Mode Effects on Data Quality: Comparison of Web and Mail Modes in a U.S. National Panel Survey. *Social Science Computer Review*, *30*(2), 212-228.
- Singer, E., & Ye, C. (2013). The Use and Effects of Incentives in Surveys. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, *645*(1), 112-141.
- Sugarman, D. B., & Hotaling, G. T. (1997). Intimate violence and social desirability: A meta-analytic review. *Journal of Interpersonal Violence*, *12*(2), 275-290.
- Van Dijk, T., Veen, M., & Cox, E. (2010). *Slachtofferschap van huiselijk geweld: aard, omvang, omstandigheden en hulpzoekgedrag*. Hilversum: Intomart.
- Van Eijkern, L., Downes, R., & Veenstra, R. (2018). *Slachtofferschap van huiselijk geweld: Prevalentieonderzoek naar de omvang, aard, relaties en gevolgen van slachtoffer- en plegerschap*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum WODC), Ministerie van Justitie en Veiligheid.
- Waterton, J., & Lievesley, D. (1989). Evidence of conditioning effects in the British social attitudes panel survey. In D. Kasprzyk, G. J. Duncan, G. Kalton, & M. P. Singh (Eds.), *Panel Surveys* (pp. 319–339). New York: Wiley.

BIJLAGE 1: SAMENSTELLING BEGELEIDINGSCOMMISSIE

Mevr. prof. dr. J.G.M. de Bruijn	VU - Faculteit der Sociale Wetenschappen
Mevr. dr. A. ten Boom	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum
Mevr. dr. S. Dijkstra	Bureau Dijkstra
Mevr. dr. K.A. Wittebrood	Meer ruimte in je hoofd
Mevr. drs. A. Tiems	Ministerie van VWS - Directie Maatschappelijk Ondersteuning
Dhr. dr. J.W.S. Kappelhof	Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP)
Mevr. H.A.T. Verleg MSc.	Ministerie van Justitie en Veiligheid– Directie Sanctietoepassing en Jeugd

BIJLAGE 2: ANALYSE VAN ONLINE (CAWI) VERSUS OP PAPIER (CAPI)

Samenstelling van groepen in CBS-dataset

Tabel 20. Verdelingen populatie, uitzet (netto steekproef) en respons CBS 2017

	Populatie (%)	CBS totaal (n=6.835)	online (%) (n=3.507)	via de post (%) (n=3.328)
<i>Geslacht</i>				
Man	49,3	47,0	54,0	39,6
Vrouw	50,7	53,0	46,0	60,4
<i>Leeftijd</i>				
18 - 24	10,8	6,8	8,2	5,2
25 - 34	15,7	10,8	13,0	8,5
35 - 49	24,6	22,1	24,6	19,5
50 - 64	26,1	30,5	31,6	29,3
65+	22,7	29,8	22,6	37,5
<i>Herkomst</i>				
Nederlandse achtergrond	77,9	86,8	87,3	86,3
Migratie-achtergrond, westers	10,5	8,4	8,3	8,4
Migratie-achtergrond, niet-westers	11,6	4,8	4,4	5,2
<i>Opleidingsniveau</i>				
Laag (<i>Basisonderwijs/ VMBO</i>)	31,8	31,4	22,0	41,3
Middel (<i>Havo, vwo/MBO</i>)	38,6	29,3	31,6	27,0
Hoog (<i>HBO/WO</i>)	28,2	35,7	44,8	26,2
Onbekend	1,4	3,5	1,7	5,5
<i>Type huishouden</i>				
Eenpersoonshuishouden	22,0	18,3	15,8	20,9
(On)gehuwd, zonder kind(eren)	33,0	42,8	42,2	43,5
(On)gehuwd, met kind(eren)	37,5	34,3	37,9	30,6
Alleenstaande, met kind(eren)	6,7	4,0	3,6	4,5
Anders of onbekend	0,8	0,6	0,6	0,5
<i>Stedelijkheid van de woongemeente</i>				
Zeer sterk	23,9	19,4	21,3	17,5
Sterk	30,3	31,0	30,6	31,3
Matig	16,5	18,1	17,9	18,4
Weinig	20,7	22,2	21,4	23,1
Niet	8,5	9,2	8,8	9,7